

BETHLEN ISTVÁN GRÓF ÉS A MAGYAR SZEMLE

HÉT ÉVE ELMÚLT, hogy az ország akkori miniszterelnöke élére állott annak az akkor még kis társaságnak, melyet a magyar műveltség néhány őszinte, önzetlen barátja hozott össze egy folyóirat kiadása céljából. Az alapítók nem könnyű feladatot tűztek maguk elé. A legtöbb folyóiratot nálunk csak úgy, mint egész Közép-Európában, az osztrák és németbirodalmi területeket sem véve ki, a szépirodalom tartja fenn: regény és novella, vers és lehetőleg kép alkotja a havi vagy heti szemle gerincét s a távol Nyugatra, Franciaországra vagy Angliára kell tekintenünk, ha a szépirodalommentes, a tisztán nemzeti kulturális célokat szolgáló folyóiratokat keressük. A szépirodalom tudatos mellőzése a Magyar Szemle alapításánál lemondás volt a könnyű sikerről, de egyszersmind tanúságtétel a magyar műveltség hódító ereje mellett. Az alapítók hittek abban, hogy belső és külső viszonyaink, gazdasági, társadalmi, tudományos és irodalmi életünk nyugodt és folyamatos, a múlt század magyar klasszikusaihoz visszahajló tárgyalása magában véve is meg fogja találni az utat a magyar közönséghez, annak ellenére is, hogy annak ítéletét és ízlését immár évtizedek óta nagyvárosi sajtó, reklám, rossz szépirodalom és pártpolitika rongogatta és rombolta.

Ezt a hitet osztotta Bethlen István gróf is, amikor vállalta az új folyóirat vezetését. Ha a szépirodalom hiányát egy ideális, magasabb szempontból magunkra vett gátlásnak tekintjük, akkor azt kell mondanunk, hogy egy másik gátlást egyenesen ő rótt folyóiratára: a politikamentességet. Bethlen István gróf bár a legnagyobb politikai pártnak alapítója és vezére volt, kezdettől fogva nemcsak nem gondolt arra, hogy folyóiratát saját politikája szolgálatába állítsa, hanem ezt a gondolatot egyenesen elutasította magától, s mikor az idők folyamán újra felmerült, nem habozott kijelenteni, hogy a kormánynak megvannak a maga szócsövei, melyek az ő politikáját képviselik, a Magyar Szemlének mentesnek kell lennie a pártpolitikától. Ez a pont az, ahol a Magyar Szemle egész egyénisége teljességgel különbözik Tisza István gróf Magyar Figyelőjétől, mellyel különben főként az első években szereték párthuzamba állítani, arra támaszkodva, hogy mindkettőnek vezetője egy-egy magyar miniszterelnök, pártharcok zajától körülharsogott, de azokon messze felülemelkedő egyéniség volt. Tisza István azonban folyóiratát saját politikai céljai szolgálatába állította, abból harcos orgánumot alkotott, mely beleszólt a napi politika mozgá-

maiba, aminthogy ugyancsak az ő erősen szubjektíve színezett politikai meggyőződése volt nem egyszer a mérték is, mellyel a Magyar Figyelőben még irodalmi, művészeti és tudományos kérdéseket is bíráltak.

Hogy Bethlen István gróf nem így cselekedett, s hogy épp ellenkezőleg, kormányelnöksége alatt is időt szakított magának politika-mentes folyóirattal bajoskodni: ez erős fényt vet az ő egyéniségére. Ma már sokan és lassanként mindenki tudni fogja az országban, amit az ő kormánya alatt még csak kevesen hittek, de mi, a Magyar Szemle emberei és hívei, akkor is, bizonyosan tudtunk: benne a magyar politikai életben nélkülözhetetlen pártalapítói és pártvezéri, aktuális politikusi tulajdonokon felül élt és él az az egyéniség is, aki az egész nemzet embere, akinek gondja az egész magyarság gondja. Mert mi ezt mindig tudtuk, azért szolgálhattuk a magyar műveltség ügyét az ő égisze alatt: egyetemes nemzeti ügyet a kor egyetemes magyarjának vezetésével.

A MAI MAGYAR ÉLETBEN, tudjuk, épp az egyetemességnek vannak tragikus korlátjai, melyeket a világháború katasztrófája, a vég zavarai és a reánk kényszerített békeszerződés vontak magasra, oly magasra, hogy a trianoni korlátok ma már a magyar gondolat szárnyalásának is útját szegik. A magyar táj és a magyar ember, velük a talajban évezredek óta gyökerező magyar élet egyetemessége töretett meg, de mi lehet természetesebb, mint hogy Bethlen István gróf és folyóirata épp e legnehezebb ponton vállalta a munkát, előkészíteni, helyesebben: fenntartani a kedvezőtlen viszonyok között is a magyarságban az egyetemesség, az összetartozás tudatát. Azt, hogy a határok nem választhatják el a magyart a magyartól és hogy a táj, mely ezeréven át Magyarország volt, ezután is magyar táj, melyhez közünk van, mely része a magyar léleknek.

Ebben a munkában szintén Bethlen István gróf egyénisége volt az, ahonnan irányítást és állandóan új és új kezdeményeket nyert folyóiratunk. Nem dicsekvésből említem, hiszen nincs vele mit dicsekedni: a leszakadt magyarságban már meggyökerezett közvélemény az, hogy a csonka hazában a Magyar Szemle az egyetlen folyóirat, mely figyelmét állandósággal és szervezeten kiterjeszti a leszakadt magyarság életnyilvánulásaira, — mondom, ez nem dicsőség, hanem inkább szomorú az, hogy folyóiratunk itthon ma is egyedül van ebben. A leszakadt magyarság életét kezdettől fogva Bethlen István gróf kezdeményére figyeltük meg, aminthogy az ő bizalmas emberei azok, akik szakképzett tanulmányokban végigkísérik a leszakadt testvérek életét: kezdetben, az erdélyi viszonylatban boldogult Jancsó Benedek, majd utána »Szász Zsombor, felvidéki tót viszonylatban pedig kezdettől mai napig Steier Lajos. Ezen, Bethlen István célkitűzéseire annyira közelálló íróink egyúttal a kisebbségi jog és kisebbségi életszemlélet első úttörői Magyarországon, akik épp a magyarság egyetemessége érdekében figyelmeztetnek bennünket azon megváltozott életviszonyokra, melyekbe Trianon taszította testvéreinket, s melyeken ha egyelőre alig tudunk is változtatni, de megvan és kell, hogy meglegyen a lehetősége annak, hogy testvéreink helyzetén javíthassunk. Sajnos,

hírlapirodalmunk és publicisztikánk még mindig nem látja elég világosan e feladatokat és optimista illúziókba burkolódzva engedi segítség megkísérlése nélkül élnie a leszakadt magyarságnak az ő kálváriáját, — ebben az oroszos nemtörődömségben a mi folyóiratunk az egyetlen reális útmutató, aminthogy a trianoni korszak reálpolitikai elgondolásait is a magyar egyetemesség helyreállítása dolgában nevezett kisebbségi szakembereink írásai mellett szintén a Magyar Szemle tanulmányaiból: boldogult Magyary Géza, Gratz Gusztáv, Bajza József, Ottlik László és mások tanulmányaiból fogja megismerni az utókor.

Bethlen István gróf nemcsak állandó érdeklődéssel kísérte folyóiratunk e felvilágosító és úttörő munkáját, nemcsak megbeszélte és előzetesen bírálta egyes tanulmányokat, hanem, mint tudjuk, saját maga is tollat vett, hogy épp e kérdésekben útmutatást nyújtson a magyar közönségnek. Célja tanulmányaiban, mint angliai és más beszédeiben mindig ugyanaz: utakat és módokat keresni az egyetemes magyar gondolat érvényesülésére. Nemzeti érzése divattól és illúzióktól meg nem tántorítva kutatja a horizonton felmerülő lehetőségeket és követeli tőlünk azt a magatartást, mely a külső lehetőségek kihasználását meg fogja könnyíteni. Ennek szolgálatában nem egyszer érelyesen szembefordul a közvéleményen uralkodó tévtanokkal, s intelligenciánk elkésett asszimiláló álmainak ostromozása — folyóiratunk hasábjain — Széchenyi István akadémiai beszédéhez hasonlít bátorság, a tömeggel szembefordulás és az európai humanitás szempontjából, mely utóbbi ma is, mint száz évvel ezelőtt azonos a magyarság igazi érdekeivel.

Ha valamikor történeti távlatból fogja a magyar lélek kutatója méltányolni a Magyar Szemle érdemeit az egyetemes magyarság szolgálatában, tudomásul kell vennie azt, hogy ez érdemek elsősorban Bethlen István gróf érdemei, az ő személyes magatartásának következményei.

HOGY VALAMELY FOLYÓIRATNAK minden egyes cikkével s azok minden egyes állításával nemcsak hogy e folyóirat legfőbb vezetője, de még szerkesztője sem köteles magát személyesen azonosítani, ez természetes és így is van az európai gyakorlatban. Bethlen István gróf is elégnék tartotta az irány megjelölését, s jellemző objektivitására, hogy kormányelnöksége alatt elvileg és gyakorlatban is egyaránt helyeselte, ha a kormány működését kritikával kísértük. A részleteken felülemelkedve a folyóiratot jellemző specifikus irányokat mind az ő helyeslése mellett dolgoztuk ki, különösen áll ez a fiatalság részvételét, a folyóirat szerkesztésébe bevonását illetőleg. Azelőtt, a régi Magyarországon alig voltak elképzelhetők oly jelenetek, mint mikor a Magyar Szemle összejövetelem a kormányelnököt a legfiatalabbak, köztük egyetemi hallgatók vették körül és velük mint munkatársakkal szinte órák hosszat beszélgetett.

Van tehát értelme annak, hogy Bethlen István gróf hatvanadik születése napján e folyóirat munkatársai, a legidősebbek és a legmagasabb méltóságok viselői csak úgy, mint a legfiatalabbak állanak össze, hogy tanulmányaikkal ez alkalmat tárgyilagosan, hízélgés és ambíció

árnyékától is mentesen ünnepeljék meg. Munkatársaink a társadalom különböző rétegeiből valók, mert ez a folyóirat, melyet pesti újságszargon szeret „előkelőnek“ titulálni, talán a legkevésbé köti magát egy társadalmi osztályhoz, egy párthoz, egy klikkhez, hanem munkatársai megválasztásánál is iparkodik egyetemesen magyar lenni. Mégis van közösség a munkatársak között, talán szociális és műveltségi téren is, talán abban, hogy mindannyian hívei vagyunk a szerves, nem improvizált és nem forradalmi reformnak, talán abban is, hogy újat akarunk, de a régi magyar, klasszikus és népi hagyomány talaján, — de ama törekvésben bizonyára egyek vagyunk, munkatársak és olvasók, hogy nemzeti életünkben az egységet és az egyetemesség régi érvényét helyre kell állítanunk. Útmutatónk és vezetőnk ebben Bethlen István gróf, akinek egyéniségéből könnyű volna kielemezni olyan tulajdonságokat, melyek korok és tájak és világnézetek szerint eltérő magyar értékekre jellemzők: az erdélyi Bethlen Gáborból éppúgy vannak ki-kiütő szilánkok lelkében, mint a dunántúli Széchenyi Istvánból. A két nagy magyar, kiket itt említettem, gyökeres magyarsága mellett is mindenkor Európa polgára is volt, abban a formában, amint az az ő korokban lehetséges volt. Mindkettő nagy volt abban, hogy nemzete érdekeit az európai népek közösségében, azokkal karöltve, s ha kell, azok érdekeihez kapcsolva próbálta érvényesíteni. Azt hiszem, Bethlen István gróf magyar nagyságának fundamentumát is ott kell látnunk, hogy nemzetünk létét nem elszigetelve, hanem Európa változó, de tőlünk nehezen megváltoztatható adottságaiban szemléli. Nemzeti életünk ily alapfelfogásából következik számára is az a tudat, hogy helyünket Kelet és Nyugat határán csakis a teljes európai műveltség birtokában fogjuk megtarthatni. Ez a kettősség, mely Bethlen Gábor és Széchenyi mellett minden igaz magyar nagyság meghatározója, Bethlen István egyéniségén keresztül az ő folyóiratának is jellemzője: gyökeres magyarság, mely lehatol a néphez és a magyar múlt nagy gondolkodóihoz, s emellett az európai műveltségben, az igaziban, a keresztényben való minél teljesebb részesedés.

Az Ő vezetése alatt ezen az úton haladunk tovább, — s örvendünk, hogy az ünnepi alkalom megengedi nekünk ezt a vallomást. Néhány évvel ezelőtt bizonyára nehezebben esett volna számunkra mindezt nyilvánosan kimondani a hatalom akkori birtokosával szemben, bár a Magyar Szemle körében annyian vannak a „lelki függetlenek“, hogy ragaszkodásunk kifejezésétől akkor sem tartózkodtunk volna.

Reméljük, szívesen fogadja ez ünnepi számot, s benne a tanulmányokat az ő kormányéveiről¹ és az ő szülőföldjéről, Erdélyről. Erdély szülötte, magyarok útkeresője számára írták azok, akik munkatársai e folyóiratban és a tőle irányított nemzeti munkában.

SZEKŰ GYULA

¹ A szociálpolitikai vonatkozású tanulmány Weis István kitűnő munkatársunk váratlan súlyos betegsége miatt nem készült el, de reméljük, hogy azt tollából utólag hozzhatjuk.